

5

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 2 / ÅRGÅNG 25 / MAJ 1950

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, Arthur</i> : Den gregorianska sången	33
— » — Fredrik Martin Allard In memoriam	64
— » — 1926—1950	97
— » — Laurentius Petri Sällskapets sommarkonvent 1950	111
<i>Agrell, Olof</i> : Orglar och orgelbyggare	46
<i>Carlsson, Sten</i> : Körarbetet 1949	13
<i>Danell, Gustaf Adolf</i> : Johannesevangeliet och kyrkan	71
— » — Predikan	75
— » — Om ämbetet	82
<i>Edlund, Lars</i> : Ny kyrkomusik	53
<i>Holte, Ragnar</i> : Det svenska antifonalet	42
Kyrkosångens vänner, redogörelser, ...	30, 61
Laurentius Petri Sällskapet	26, 63, 111
<i>Moberg, Carl-Allan</i> : Schütz och Bach	66
<i>Prenter, Regin</i> : Den evangeliske lære om bönnen	1
Recensioner	22, 58, 123
<i>Stenberg, Ragnar</i> : Kyrklig skrud och prydnad 1949	16
<i>Strömberg, Bengt</i> : En skarahandbok	56
<i>Wahlström, Bengt</i> : Biskop Rudeens allhelgonapsalm	39

— » — Olof Ekmans psalmdiktning	855
— » — Den svedbergska prinspsalmboken	1144
<i>Wiking, Bo-Sture</i> : Wallin redivivus	199
— » — Från skilda tider	1022
<i>Ahlén, Waldemar</i> : Svensk orgelkonst	100

SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV
ORGAN FÖR LAURENTIUS PETRI SÄLLSKAPET

UNDER MEDVERKAN AV
INTENDENTEN BENGT GNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:
KOMMINISTERN RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV
KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.
Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 175 00. Postgiro 30843
Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.
Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a. Kyrkoherde A. Adell, Söderköping: Den gregorianska sången. — Teol. Lic. B. Wahlström, Uppsala: Biskop Rudeens allhelgonapsalm. — Teol. kand. Ragnar Holte, Uppsala: Det svenska antifonalet. — Komminister O. Agrell, Finspång: Orglar och orgelbyggare — Musikdirektör Lars Edlund, Tranås: Ny kyrkomusik. — Docent B. Strömberg, Lund: En Skarabandbok. — Recensioner. — Kyrkosångens Vänner. — Laurentius Petri Sällskapet.

A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG
Telefoner:
15 12 79, 16 59 29

SVENSKT
KVALITETSARBETE

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bälgdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.

**ORGELBYGGARE
GÖTEBORG**

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN 14 26 38

FABRIKEN 14 93 38

Köhler's
AN KLICHÉER

ST. NYG. 54 · T 10842 · 16734 · MALMÖ

Den gregorianska sången.

Signum cui contradicitur, ett tecken som varder emotsagt. Det visade sig vara ett profetiskt ord, som den gamle Simeon fällde om barnet, Maria bar upp i templet. Jesus fick i rikt mått erfara motsägelsens ve. Men det är en profetisk utsaga icke blott om Kristus, men också om allt som på ett levande sätt är framsprunget ur hans anda i hans kyrka.

Också den sång, som först föddes inom kyrkans murar är ett tecken som varder emotsagt. Endast med viss rätt har den kallats den gregorianska sången.

Det står strid omkring den. Varma beundrare ha besjungit dess ära och skatta den högt. Belackare ha underkänt dess värde och förnekat dess möjligheter att bli en levande konstart i vår samtid.

Vår egen erfarenhet betygar att den gregorianska sången är ett tecken som varder emotsagt. Man bör hålla detta i minne om man ger sig uppgiften i våld att väcka dessa tongångar till nytt liv. Den gregorianska sången har icke något omedelbart bestickande eller tilldragande över sig, som genast attraherar dagens släkte.

Vi skall söka analysera samtidens inställning till den gregorianska sången.

Varför avböjes den?

Det är och det måste vara något irriterande ur rent musikalisk synpunkt med denna konstart, som icke blyges att stå kvar på en ståndpunkt, vilken i viss mening måste betecknas som ytterst primitiv och ociviliserad. Det är ju klart att bedömes den med Rickard Wagners eller hans svenske lärjunges, Wilhelm Pettersson-Bergers, klangliga ideal som måttstock, så ter sig denna sång ytterst torftig, en gengångare från länge sedan gravlagda tider.

Än mera irriterande är det att denna sång trots sin primitivitet vägrar att dö eller att lägga sig i tystnadens grav. Människosläktet borde ju för länge sedan vara färdig med en sång, som icke utvecklats — låt oss säga på de sista 600 åren. För den utvecklingstroende människan måste detta med nödvändighet vara irriterande. Dessa tongångar, som skapades av och för människor för 1000 år sedan borde ju rimligtvis ej kunna betjäna den moderna människan såsom riktiga uttryck för hennes andeliv. Man går ju inte i klädnad sömmad efter modet på den helige Olofs eller den

helige Eriks tid. Man talar ju icke ens deras språk och skulle icke ens till nöds förstå dem. Språket har förändrats, utvecklats, sedan dess. Måste icke den nya tidens människor för sina »nya» tankar som utformats på tidens eget språk få skapa nya tongångar efter helt nya ideal, andra än dem som missionärer lärt känna i Frankrike och England eller Italien?

Den gregorianska sången vägrar att dö och att anpassa sig efter tidens skiftande ideal — har jag sagt. Det måste dock göras ett tillägg av förtydligande art. Det syntes nära att den gregorianska sången dog i Sveriges kyrka under 1800-talets förra hälft. Den rest som då fanns kvar i mässan var mycket ringa: ett Kyrie (Kyrie dominicale), ett Sanctus och ett Agnus Dei. All tidegårdens sång var död. Detta var en torftig rest av den ymniga flora av gregoriansk sång i mässa och tidegård, som blomstrade under kyrkovalven i Sveriges medeltida kyrka och som under Laurentius Petris arkiiepiscopat räddades över i den reformerade kyrkan, såsom Hög- och Bjuråkershandskrifterna från år 1540 tydligt visa. 1600- och 1700-talen gjorde sig småningom urarva med denna skatt.

Men det egendomliga och tänkvärda är att den stubbe, som lämnades kvar, blev en helig säd. Med 1800-talets sista årtionden inleddes en restaurationens tid, under vilken den gregorianska sången bevisade sin inneboende makt att hävda sig i kampen med den gudstjänstliga musik, som skapades av yngre släkten. Intresset och förståelsen för den gammalkyrkliga sången spriddes alltfört på ett ganska häpnadsväckande sätt just bland detta släkte av moderna människor, fostrade i en anda av helt andra musikaliska ideal.

Det bör också påpekas att den gregorianska sången tidvis tvungits att ikläda sig tvångströjor av främmande art. Jag erinrar om huru neumerna uppdelades och förlades under betonad stavelse, huru den doriska tonen förvandlades till mollton, huru man inrutade de fritt flytande tonslingorna i modern taktering och infogade melodierna i ackordiska klanger och ledsagade dem med instrumenter. Allt detta skedde uppenbarligen för att göra den gregorianska sången mera njutbar för en modern musikuppfattning.

Men den gregorianska sångens inneboende kraft har visat sig däri att dess utsprungliga gestalt tvingat sig fram, trots tvångströjorna. Denna rentvättning av senare påmålning är ju dock ännu långt ifrån avslutad exempelvis inom vår svenska kyrka, men vi börja ana konstverkets ursprungliga skönhet.

Vi bevittna huru den moderna människan trots allt, upptäcker den gregorianska sången och gripes av dess inneboende kraft.

Vilka äro de synbara orsakerna?

Först är att märka det rent musikhistoriska intresset. Det går ju inte att förneka att hela den västerländska kyrkans och hela västerlandets musikaliska utveckling har sin källa och sitt moderssköte i den gregorianska sången. Västerlandets hela musikvärld står i outplånlig tacksamhetsskuld till den. För att överhuvud förstå musikhistorien är det nödvändigt att man är orienterad i den gregorianska sången. Ett visst mått av kunskap om denna är nödvändig för den som vill kallas musikaliskt allmänbildad. Så långt torde den gregorianska sången tolereras av alla: nämligen som ett studieföremål för arkivforskaren och som en studieuppgift för musikstuderanden.

Också den historiskt intresserade kan ju knappast gå förbi detta område av kyrkans liv, lika litet som han kan lära känna kyrkokonstens övriga grenar utan att efterfråga fornkyrkans och medeltidskyrkans utformning av de kristna tankarna i arkitektur, måleri och skulptur. Med en speciell tjusning nalkas en kristen, den gregorianska sångens äldsta former, som förbinder oss med apostlatiden och lockar oss att fråga — tyvärr utan att få svar —: På vad sätt sjöng Mästaren och de trogna, när lovsången ljöd i nattvardssalen innan kampen begynte i Getsemane?

Men också det estetiska intresset kan leda den nutida människan till förståelse av den gregorianska sången. Jag tillåter mig ett citat av författaren och konvertiten Sven Stolpe, som belyser huru en samtida kulturmänniska kan uppleva mötet med den gammalkyrkliga sången. Han beskriver i sin roman Sakrament (s. 179) hjältens upplevelser i katedralen. »Mässan började, kören samlades framför altaren och sjöng Introitus. Han lyssnade till klangen med en rysning av estetisk förtjusning — hur utsökt, hur dämpat, hur milt. — Vilken helighet i själva den själens åtbörd inför Gud, som markerades av dessa toner.»

I själva verket har författaren här fört oss över till den sista delen av vår analys av den nutida människan inför den gregorianska sången. Hjälten har gjort upptäckten av en ny, icke estetisk men religiös kvalitet, som han funnit och som han kunnat finna endast i Kristi kyrka, nämligen helighet. Den har övervunnit hans irritation över sångens primitiva enkelhet.

Den upptäckten har han icke kunnat göra i arkivet eller i stu-

dierna, utan först när han fördes till gemenskap med *kyrkan i funktion*. Det är i den bedjande och arbetande kyrkan, som den gregorianska sången visar sin makt över människorna. Det är församlingens förnyelse, som denna sång behöver för sin egen förnyelse, men den är själv en makt till förnyelse av församlingens böneliv.

Utan yttre yviga åtbörder, i all stillhet, går den gregorianska sången från släkte till släkte och övervinner motståndet genom att bida sin tid. Den kan göra så därför att den har en inneboende makt som icke är allom uppenbar. Djupast besett kommer den segrande makten därav att den är en skapelse av den Ande, som uppväckte Kristus från de döda och som genom årtusendena har verkat i hans uppståndelsekropp, det är hans kyrka. Jag kunde här citera ett ord av Bo Giertz i hans herdabrev (s. 12) »Där den Uppståndne är, där är också det nya livet. — Allt vad den Uppståndne gör och verkar, allt vad han drager in i sin livssfär, allt vad han rättfärdiggör och helgar, allt som han på något vis använder som ett medel för sin nåd, det är genomströmmat av uppståndelsens fördolda makter.»

Om vi tro på Kristi uppståndelse från de döda och på den Andes kraft, som verkar i kyrkan, får vår strävan att förnya den gregorianska sången — Guds andes skapelse — bära frimodighetens prägel, trots — eller just därför — att den är ett tecken som varder emotsagt.

*

Den gregorianska sången är kyrkans sång, hennes egen skapelse och hennes egendom. Den är helt okänd utanför kyrkan. Den är obrukad och obrukbar utanför kyrkorummet. När den oss utanför kyrkorummet, så flyttas vi dit in. Ingen faller på den idén att bruka mässans gammalkyrkliga sånger utanför kyrkorummet. Vad skulle ett gammalkyrkligt introitus, ett Kyrie eller Sanctus och Agnus Dei göra där? De fungerar inte där. Här skiljer sig också den senare kyrkomusiken från den gammalkyrkliga. Bachs Hohe Messe hör också hemma i konsertsalen, kanske mera.

Den gregorianska sången är skapad i kyrkan, för *kyrkorummet* med dess speciella akustik. Den är verkligen Cantus choralis i ordets tvåfaldiga betydelse: sången i koret, vid altaret, där uddret sker att Herren själv stiger ned och tager mandom i bröd och

vin, och där bönens offergård bäres fram inför församlingens Gud. Den är också *cantus choralis* såsom körens sång, när den beder.

*

Den är kyrkans speciella sång — hennes egendom, liksom hon själv helgad av och åt Herren och därför helig. Därigenom bär den helighetens och tidlöshetens prägel.

Den är kyrkans sång, ty den är född ur *bibelordet*. Av ålder har mässan och tidebönen till sina huvudsakliga beståndsdelar utgjorts av bibelord, sammanställda till en för hela dagen passande helhet. Detta bibelord innesluter i sig det gudomliga budskapet från församlingens Gud till menigheten, varigenom ej blott livets väg till frälsning anvisas, men också Guds egen kraft träder in i tiden och verkar frälsning. För att detta Guds ord skulle bäras fram i all sin helighet till de frälsningsbekymrade själarna, skapades de enkla lektionstonerna — deras ursprung når ned i gudstjänstarvet från synagogan.

Detta budskap från Gud är ett verksamt ord, en kraft i tiden, en makt över själarna. Därför kunde sången, som bar fram den, försmå allt prål, vara torftigt enkel. Gudsordet fick icke skymmas eller förlora sin prägel av upphöjd helighet.

Men bibelordet, framför allt i psaltaren, var också den fromma själens böneord. Hon bar fram till Gud sin bön, åkallan och lov-sång och brukade därvid med förkärlek just det ord, som Gud själv hade givit henne. Den gregorianska sången blev nu den bä-gare, i vilken människan bar sitt hjärtas bekymmer och glädje inför Gud med psaltarens ord.

Så föddes den gregorianska sången ur Guds ord såsom en kläd-nad för bibelordet och under människans bön. Bibel och bön äro källorna för denna sångart. Ordets och bönens helighet gav den gregorianska sången dess livskraft, som trotsat seklerna.

*

Men det bör också understrykas att denna sång är skapad i och för den *gemensamma* bönen i församlingen. Den har haft sin upp-gift i Kristi församlings gemenskap. Den är församlingens egen-dom och kommer till sin rätt först i församlingslivet och där visar den sin makt att liksom sakramenten uppbygga församlingen. Or-

det »uppbygga» skall då tolkas i den betydelse det har i bibeln, när det där talas om att uppbygga Kristi församling, alltså att sammanfoga till en enhet, att svetsa samman och hålla samman församlingen. Den gregorianska sången är skapad för liturgien.

Om det sätt varpå detta sker kan jag låta ett citat ur Giertz herdebrev tala: (s. 51): Liturgiens redskap är ordet, men den öser ur dess djupaste källor. — Den älskar just det som långsamt upplåter sig och som ständigt ger tanken något nytt att begrunda. Just därför att liturgien ständigt vänder tillbaka till samma heliga formler, vågar den utnyttja också skriftens fördolda visdom. Därför älskar den också en musik, som bakom sin skenbara enkelhet rymmer outtömliga djup av ödmjuk tillbedjan och aningsfull lycka.

*

Av det nu sagda kan vi dra några slutsatser:

1. I tider då själva bibelordet skjutes åt sidan har den gregorianska sången ej längre någon funktion att fylla. — Vad som sagts gäller bibelordet, ej undervisningen om, utläggningen av bibelordet.

2. När tillbedjans moment i gudstjänsten beskäres för undervisningen, då tystnar den gregorianska sången, den kan ej anpassas till andra moment.

3. Då bibelordet får sin tillbörliga plats i liturgien, anmäler sig behovet av den gregorianska sången.

4. När den samfällda tillbedjan blir en ofrånkomlig lydnessplikt i församlingen, inte bara för den enskilde men för menigheten, då vaknar den gregorianska sången till nytt liv. Kyrkan har skapat den för dess funktioner.

Därav följer nu ytterligare:

5. En verklig förnyelse av den gregorianska sången förutsätter

- a. ett uppvaknande inom församlingen för ansvaret inför Guds ords flitiga bruk,

- b. för bönen och förbönens dagliga övande och

- c. detta inom församlingens gemenskap.

En förnyelse av den gregorianska sången av musikaliska, estetiska och historiska skäl är en omöjlighet. Men den följer med det församlingsmässiga bruket av Guds ord och av bönen.

Arthur Adell.

Biskop Rudeens allhelgonapsalm.

I handskriftssamlingen Collectanea Ecclesiastica T. 50 i Linköpings stiftsbibliotek finnes en avskrift av »En Andelig Wisa gjord af Biskop Torsten Rudéen öfwer Matth. 5:1—12. Evang. Festi omnium sanctorum.»¹⁾ Psalmen, som efter allt att döma aldrig förelegat i tryck, återgives här in extenso.

På berget jag nu med tig går,
Min Jesu, ther jag lära får
Utaf tin helga mun och röst,
Hwad mig kan ewigt gifwa tröst.

Tu lärer mig then Salighet
Huar af then blinda werld ej wet,
Hwad kjøtt och blod mäst fasa för
Tu til wår största Sällhet gjör.

Tu sällar then, som fattig är,
Och intet utan nåd begjär,
Som wet sig endast synd ha qwar,
När Gud, hwad sit är, undantar.

Men om tig ingen mehr får se,
O Gud, än the renhjertade
Hur fåm then nåd tå wederfar,
När någon knapt rent hierta har?

At tå jag mig ödmjucar rätt,
Uphöjer tu mig på thet sätt,
At aldrig mehr jag önska wil.
Mig hörer Himmelriket til.

Doch är then ren, som tuagen är
Uti tin blod, o Jesu kiär,
Thet lyser Siälens ögon opp
At man tig ser i tro och hopp.

För werldzens sorg mig Gud bewar,
Ty döden hon i Sällskap har:
The tårar tu tilsagt til tröst,
The gå af et botfärdigt bröst.

Ho älskar, söker, håller frijd,
Och gierna dämpar olåt nijd,
Til twädrächt aldrig orsak gier,
Et rätt Guds barn han är och blir.

Säll then sachtmögig är och from
Och lemnar hemden til Guds dom,
När onskan sig uttröttat har
Blir han i frögd på jorden qwar.

At wana Kongs och furstes Son,
I sanning är en härlig mohn,
Men mehr är hafwa Gud til far,
Och thet är, hwad hwar trogen har.

Then effter Guds rättfärdighet,
Sin törst och hunger rätta wet,
Fulkomligheten efftertrår,
I Gud han alt sit nöje får.

Sin faders namn bär barnom winst,
Doch Guda-barn här njuta minst,
Ty hwad förnacht, spott, trug och hoot,
Måst' icke the här taga moot?

Gud ömmar om the trängdes nöd,
Och wil at them ei tryter bröd,
Ty lofwar han wälsigna then,
Som wisar sig then armas wän.

Ty the som Printzar utom lan,
Okjända skäftas af och an,
Och medan få them kjänar rätt,
Förfara the sliik oförrätt.

¹⁾ Rudeen var född i Lysvik i Värmland 1661, blev magister 1691, poëseos prof. i Åbo 1692, teol. prof. i Åbo 1706, domprost i Åbo 1706, superintendent i Karlstad 1708 och slutligen biskop i Linköping 1716, död 1729.

Doch är thet ej i werlden nytt,
 På samma sätt hon alla brytt,
 Som effterlefwa sökt Guds bud:
 Ia sielfva Härlighetens Gud.

Säll then tå tåligt lida kan,
 I Himla frijden hamnar han,
 All korss, all ångest, tårar all',
 En Himmelsk Crona löna skall.

Så sätt til Himlens Gud titt hopp,
 Then dagen snarlig klarnar opp,
 Tå tu med stor frijmodighet
 Får stå mot then tig gjort förtrett.

Ty offta skier en menniska
 Som här ej kan lång trefnad ha,
 Han biuder trotzigt thenna stun,
 Är inan qwäller kall i mun.

Men frögda tig, tu Guda-barn,
 Gud sliter snart tin owäns garn,
 Och han som tig bedröfwat har,
 Med skam och skräck i jorden far.

Nu tack, min Jesu, som mig lärt
 Hwad mehr än jord och himmel wärt
 Lät mig behållat til mit slut,
 Så far jag glad af werlden ut.

Denna psalm kan av tvenne anledningar göra anspråk på ett särskilt hymnologiskt intresse. Den första är på det närmaste knuten till Rudeens person och hans ställning som diktare. Det är förvånande, att Rudeen, som hade en omisskännlig poetisk talang, och som av sin samtid skattades högt som skald, aldrig utgav någon diktsamling. Hultin har velat förstå detta förhållande på så sätt, att Rudeen icke velat befordra sin lyriska produktion till trycket på grund av dess intima och stundom rätt uppslupna karaktär.²⁾ Alltnog den diktning, som gjorde Rudeen känd i sin samtids litterära kretsar, var *icke* den andliga utan hans erotiskt-lyriska poesi, bröllops- och gravskrifter och icke minst hans berömda dikter till de tvenne Karlarnas ära. Rudeens lyrik har kanske den förmånen framför hans övriga diktning att verka riktigt äkta, framsprungen ur hans eget hjärta. Hans egna kärleksupplevelser, den korta lycka, som förunnades honom i äktenskapet, ha satt djupa spår i hans kärlekslyrik. Rudeen håller sig visserligen med samtidens poetiska rekvisita, men allt detta sköljes undan av en våg av friskhet och naturlighet. Det är välgörande att gå från tidens övriga kärleksdiktning, tyngd av utländsk okultur till Rudeens behagfulla poesi. När sorgen lade sig tung på den svärmiske älskogsskalden, sökte han, — vad var väl naturligare —, tröst hos den Gud, som är en tröstande Fader.

Tu lägger väll korset och mödan oss på,³⁾
 Men vill doch till bästa alt laga,

²⁾ Arvid Hultin, Torsten Rudeen. Ett bidrag till karolinska tidens litteratur- och lärdomshistoria. Helsingfors 1902. sid. 1.

³⁾ P. Hanselli, Samlade vitterhetsarbeten. Del 8. Uppsala. 1867. sid. 178 f.

Ehr, verldsliga plågor, iag mana och må,
 Doch fructar nu mindre Ehr aga,
 Ty Jesus mig hielper at draga.

Det religiösa motivet framträder naturligtvis starkast i Rudeens många gravskrifter. Det stora antalet begravningskväden över värm-länningar vittnar om att Rudeen flitigt anlidades som värmländsk begravningsskald. Man kan särskilt beakta gravsångerna över värm-länningar i förskingringen (framförallt i Stockholm), ex. hans gravkväden över medlemmar av den kända släkten Cameen.⁴⁾ De här nämnda sångerna äro dock icke några psalmer i verklig mening. Hymnologer och litteraturhistoriker synas ej heller känna till någon rudeensk psalmproduktion. Det är därför med ett stort intresse, som man tager del av Rudeens allhelgonavisa. — Den av Hultin anförda dikten ur liedbeckska visboken, »Sorg öfver Morgondagen är onödigt», torde dock kunna räknas som psalm eller andlig visa.⁵⁾ Hultin använder sig av dikten för att påvisa, hur Rudeen genom religionen kunde övervinna sin sorg. Det skall icke förnekas, att Rudeens personliga upplevelser ligga bakom denna varmt religiösa poesi — den personliga erfarenheten och känslan satte ju gärna sin prägel på den rudeenska poesin. Det är dock lika ofrånkomligt, att »dikten» är en evangeliepsalm över samma ämne som Spegels bekanta Oss kristna bör tro och besinna. En jämförelse må vara på sin plats.

Spegel:

Seer Lilliorna hwilka vprinna⁶
 På Marckene när hon är grön
 The intet arbeta och spinna
 Doch är theras Fägring så skön
 At Salomon fast han war mechtig
 War ey i sin klädnat så prächtig
 Som ett aff the Blomstren är.

Rudeen:

Skåda markens liljeblommor
 Salomons pracht
 J föracht
 Mot dem jämförd kommer
 Räck och slända de ej röra
 Deras skrud
 Kan doch Gud
 Mer än herlig giöra.

⁴⁾ Wid Fru Magdalena Pahl Cameens Jordefärd i Stockholm den 24 Febr. Anno 1691. Stockholm. Henr. Keyser. Wid Justitiæ-Borgmästarens Herr Daniel Cameens Jordefärd i Stockholm den 22 Maji 1692.

⁵⁾ Hultin, a. a., sid. 102 ff.

⁶⁾ Ett Nytt Fullkomligt Swenskt Manuale. Stockholm. Henr. Keyser. 1686. Til-Ökning Vtaff Athskillige Andelige Psalmer/ Skrefne aff Hq. Sp. För the-
 ras Andacht/som i sina Huus wilia Lofwa och prijsa Gudh. sid. 446.

Rudeens allhelgonapsalm har icke blott intresse som ett supplement till Hultins bibliografi över Rudeens litterära produktion utan även som hymnologisk »källa». Den kan nämligen betraktas som en modern »bibel»-psalm i motsats till reformationens och ortodoxiens evangelieparafrafer. Den gamla evangelieparafrazen utgör en versifikatorisk omskrivning av bibelberättelsens prosa. Den moderna psalmen bygger visserligen även den på en biblisk berättelse men står i betydligt friare förhållande till denna. Under 1500- och 1600-talen *relaterar* psalmdiktaren noggrant skriftorden, medan den moderna skalden tager bibelordet till *utgångspunkt* för sin andliga visa men låter originalets ord vika för de egna. Vid arbetet på psalmbokens revision under 1690-talet var detta problem aktuellt. Den konservativa kyrkoledningens missnöje med den swedbergiska psalmboken drabbade ofta nog psalmer, som enligt kritikens mening alltför mycket avveko från skriftens ord och mening. Den swedbergiska psalmbokens moderna »bibelpsalmer» äro dock mycket mera konservativa än Rudeens psalm. Swedbergs översättning av Denickes bearbetning Kommt, lasst euch den Herren (efter Hermanns Kommt ihr Christen, kommt und höret) Kom, min christen (swedbergiska psb. nr. 229. 1695 års psb. nr. 198) behandlar samma motiv som Rudeens psalm. Den swedbergiska psalmen bildar liksom en övergång mellan den gamla ordagrant relaterande evangelieparafrazen och Rudeens »utläggning» av saligprisningarna. I Swedbergs-Denickes psalm tillropas den kristne att komma och höra på Herrens förkunnelse, under det att Rudeen med skaldens fantasirika inlevelse vandrar vid Jesu sida upp på saligprisningarnas berg. (Jmf. Evers psalm på Kristi förklaringsdag Vår blick mot helga berget går, nr. 140 i 1937 års psb.) I likhet med den officiella kyrkopsalmen behandlar Rudeen alla saligprisningarna, men han koncentrerar det största intresset kring temat barnskapet hos Gud. Detta barnskap skänker dock icke någon jordisk lyckalighet — tvärtom. Historien lär något annat. »Doch är thet ej i werlden nytt.» Den kristne lider tåligt all vedermöda, ty efter kors, ångest och tårar väntar den himmelska friden och den himmelska kronan.

Bengt Wahlström.

Det svenska antifonalet.

Ett epokgörande steg i den liturgiska utvecklingen i Sverige har utan tvivel tagits, då med den nyligen utkomna första delen av Det svenska antifonalet kyrkoherdarna Adell och Peters framlagt det första med fullständig sångbeledsagning redigerade vecko-officiet på svenska, innehållande 32 tideböns-gudstjänster, 8 för söndagen och 4 för var av veckans övriga dagar. Den utgör en fullständig upplaga av Tidegudstjänster för en söndag och dess helgsmål jämte de övriga veckodagarnas completorier (1936). Textmaterialet är detsamma som för veckans tideböner i sista upplagan av Den svenska tidegården (3 uppl., 1944) med tillägg av den högtidsbön för söndagens completorium, vilken tillkommit redan i Kyrkans aftonbön (1947).

Jag ser det icke som min uppgift att här ingå på någon granskning av antifonalets textmaterial, då detta som sagt sammanfaller med veckoofficiet i Den svenska tidegården. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på fördelen av att textmaterialet är fullständigt, så att man icke i något avseende behöver använda tidegårdsboken som komplement, då man beder en tidebön ur antifonalet.

Några ord böra kanske sägas om antifonalets yttre utseende. Ur såväl praktisk som estetisk synpunkt måste det vinna uppskattning, att de tidigare upplagornas otympliga format här ersatts av ett vanligt, behagligt bokformat, något större än tidegårdsbokens men tunnare än denna. Såväl text som notskrift i antifonalet är allt mycket smakfullt arrangerat. Texten är på varje sida uppställd i två spalter, vilket gör det hela lättläst och överskådligt, så att man med fördel kan använda antifonalet även för lästa tideböner.

Antifonalets nya format har åstadkommit genom en förändring i psalmtönernas och hymnmelodiernas uppställning. I tidigare upplagor voro såväl psalmer som hymner så uppställda, att först den för alla verserna gemensamma musiken var utskriven i en enda lång notrad, under vilken texten till samtliga verser var uppställd så, att varje vers bildade en ny rad på sidan. Detta system hade den påtagliga fördelen, att man med tämligen stor lätthet kunde passa ihop texten med musiken, men i gengäld fick man sitta i ständig skräck att hamna på fel versrad. Texten blev svåröverskådlig. Denna uppställning har nu frångåtts och ersatts med en uppställning som närmast liknar melodipsalmbokens: under melodien, som nu ej begränsats till en enda notrad, har endast

första versens text lagts, medan de övriga verserna på vanligt sätt arrangerats på två spalter. Härigenom ha två nackdelar övervunnits: dels formatets otymplighet, dels textens oöverskådlighet och svårlästhet. I gengäld har man förlorat den fördel som det gamla systemet hade: den relativa lättheten att anpassa texten till musiken. Men det är ju alldeles tydligt, att hur man än bär sig åt, kan man icke åstadkomma något arrangemang, där *alla* dessa svårigheter samtidigt övervinnas. Då nu utgivarna föredragit melodipsalmbokens linje, har detta säkerligen skett efter moget övervägande, och man är åtminstone för närvarande beredd att ge denna linje sin fulla anslutning. Erfarenheten får sedan visa, hur systemet kommer att utfalla i praktiken.

För att motverka den svårighet som uppstått genom att texten ej som förut är direkt underställd notraden, ha utgivarna försett psalmtexterna med vissa tecken för att utmärka, var kadenserna skola sättas in vid recitationen. Dessa tecken förefalla mycket bra och äro säkerligen valda med stor omsorg. De stavelser som skola utgöra initium och flexa ha omgivits med klammer av två typer. I bägge fallen förefalla tecknen att vara absolut effektiva. Något svårare ställer det sig med mediatio och finalis. Som bekant ingår i vardera av dessa antingen en eller två musikaliska accenter. Detta har i psalmtexten markerats så, att ett kort lodrätt streck placerats upptill i textraden framför alla stavelser, som skola träffas av en sådan musikalisk accent. Men i de fall, där tuban (recitationstonen) brytes redan en eller flera toner *före* den musikaliska accentens inträdande, har ett likadant lodrätt streck placerats *nedtill* i textraden framför den stavelse, med vilken tuban sålunda brytes. Även dessa anordningar synas vara förträffliga. Men här inträder dock som sagt en svårighet: den att den musikaliska accenten icke alltid sammanfaller med den språkliga. Svenskan har att dras med de ur gregoriansk synpunkt högst förargliga ordsluten med tre obetonade eller mindre betonade stavelser (ex. hedningarna, enfaldiga, helgedomen), medan den klassiska regeln föreskriver, att en musikalisk accent icke får följas av mer än högst *två* obetonade stavelser. Denna klassiska regel har i föreliggande upplaga konsekvent följts, vilket inneburit en del förändringar i förhållande till tidigare upplagor. För att belysa det sagda kunna vi se på antifonalets väl hittills mest sjungna psalm, den 91:e i söndagens completorium (8:e psalmtönen). I de fyra första verserna sammanfalla de musikaliska och textliga accenterna: be-

skä'rm, sku'gga, bo'rg, förtrö'star, sna'ra, fördä'rvar. Så i de flesta fall även i fortsättningen. Men avvikelser finnas, t. ex. i v. 6 mid-dage'ns ljus: musikalisk accent på bokstaven *e*, språklig på *i* (förbättring i förhållande till tidigare upplagor, där även den musikaliska accenten låg på *i* med följd att versslutet blev för tungt); v. 9 vederfara's dig: musikalisk accent på andra *a* (tidigare på första *a*, här förbättring), språklig på första *e*; v. 10 befallning o'm dig: musikalisk accent på *o* (också här förbättring), språklig på *a*. Exemplen kunde mångfaldigas. Svårigheten består däri, att den accent som är utsatt i texten är den musikaliska, medan vid utförandet den *faktiska* accenten alltid måste bli den språkliga. Men — svårigheten fanns ju också tidigare. Det är klart att man icke kan sätta ut *både* musikaliska och språkliga accenter i texten; då bleve det rena villervallan. Men jag undrar om man inte skulle kunna lösa det hela så, att i de fall där den musikaliska och språkliga accenten icke sammanfalla, man exempelvis *kursiverade* den vokal, på vilken den språkliga och *faktiska* accenten skall läggas, t. ex. v. 10 befallning o'm dig; v. 13 befria ho'nom.

Kadenserna ha med omsorg placerats i texten. Men i ett par fall måste jag bestämt anföra avvikande mening, t. ex. i måndagens laudes ps. 51 re'nt hjärta, bör vara: rent hjä'rta; ps. 36 ditt hu's rika hå'vor, bör vara: ri'ka hå'vor; rättsinni'ga, bör vara: rättsi'nniga. I hymnerna ha inga hjälptecken insatts. Det hade varit önskvärt, om de vokaler, på vilka melismer skola läggas, hade understrukits eller kursiverats. Till de rikare psalmtönerna i Magnificat, Benedictus och Venite har musiken fullständigt utskrivits, vilket nog i dessa fall är tämligen nödvändigt. Med glädje noterar man, att en recitationston nu meddelas till kollektbönerna för kyrkan, om frid och om Ande, likasom att möjlighet beredes att recitera primens preces. Man undrar bara, varför inte för sextens och completoriets preces beretts samma möjlighet. En del versiklar m. m. ha tecknats i flera alternativa tonlägen, vilket kan vara bra. Man vill bara hoppas, att ingen begagnar sig av den på sid. 19 givna möjligheten att recitera hymnens versikel i completoriet på f.

Det rika antifonmaterialet är så gott som genomgående av hög klass. Alla antifoner från tidigare upplagor ha övertagits oförändrade, och bland dessa intaga söndags-, onsdags- och lördagscompletoriernas psalmantifoner samt söndags-, tisdags- och torsdagscompletoriernas Nunc dimittis-antifoner alltfört en rangplats. Bland de nya antifonerna kunna särskilt nämnas andra antifonen i män-

dagens vesper »Här är en betryckt som ropade...», den första i onsdagens »Hos Herren är nåd...», fredagens Magnificat-antifon »I Jesu namn...» samt andra antifonen i tisdagens laudes »Var mig nådig, Gud, var mig nådig...»; det upprepade »var mig nådig» har här givits ett synnerligen expressivt och inträngande uttryck i musiken. Flera vackra hymner ha tillkommit; särskilt kunna här bägge alternativen i såväl onsdagens som fredagens laudes nämnas.

Återstår att säga några berömmande ord om söndagens matutin, som utökats med två nya, utomordentligt vackra alternativa Venite-melodier samt med icke mindre än 10 nya responsorier. Av dessa ha 5 givits en mycket enkel responsorium breve-melodi, i alla 5 fallen densamma. Härigenom beredes en möjlighet också för tämligen föga tränade tidegärdssångare att utföra detta eljest rätt svåra parti i matutinen. De övriga 5 ha utformats som riktiga matutinresponsorier med traditionella melodier, vilka väl torde utgöra det musikaliskt allra praktfullaste i denna första del av Det svenska antifonalet, vilken härmed varmt anbefalles det svenska kyrkofolket. Det faktum att de återstående delarnas utgivande är beroende av hur stor spridning den första vinner bör väl sporra oss till särskilda ansträngningar för att få den spridd.

Ragnar Holte.

Det svenska antifonalet. Musiken till Den svenska tidegården. I. Utg. av kyrkoh. A. Adell och K. Peters. 221 s. Gleerups. hft. 21: —; klotb. 25: — kr.

Orglar och orgelbyggare.

Det är med mycket stort intresse man tar del av läkaren och orgelforskaren Einar Ericis senaste orgelartiklar i olika publikationer. Hans insats på den svenska orgelforskningens område torde icke kunna överskattas. Det är icke alltför vanligt, att en man så helhjärtat och med så goda förutsättningar griper sig an med en uppgift, som egentligen icke hör till hans fackområde. Genom hans

insats utföres en kulturgärning i stort, ett räddningsarbete, som måste få bestående värde.

Under år 1949 har dr. Erici generöst delat med sig av sina rika erfarenheter i flera av stiftens julböcker, varjämte han bidrar med en stort upplagd artikel i samlingsverket Linköpings Stift i Ord och Bild.

I huvudsak gemensam för de flesta uppsatserna är den inledande historiska framställningen, i vilken författaren ådagalägger stor historisk kunskap och mycken känsla för det säregna i orgelns väsen. Det är väl icke någon tillfällighet, att han gärna uppehåller sig vid sitt hemstift, Linköpings, och ett lyckligt sammanträffande synes det vara, att han just här haft en sådan guldgruva för sina forskningar.

I *Linköpings Stift i Ord och Bild* har han i artikeln »Orglar och orgelbyggare» ganska uttömmande karakteriserat olika epokers orgeltyp: Silbermannorgeln, utmärkt för den »äkta kyrkliga orgelklangen» genom förekomsten av stämmor med höga fottal och blandstämmor, korton och ljudande fasad; det tidigare 1800-talets orgeltyp, med mörkare, fylligare och vekare klanger, ökad användning av 8'- och 16'-stämmor och vidgade mensurer. Klart och åskådligt har han redogjort för den s. k. orkesterorgelns egenart och de nya idealen inom orgelbyggarkonsten, som uppkommo i slutet av förra seklet och varit förhärskande till omkr. 1930. Hans påpekande, att den klassiska orgelns vertikala dispositionsprincip ersatts av en närmast horisontell med övervägande 8'-stämmor och att det bästa beröm man vid detta århundrades början kunde giva en orgel var, att den »inte var en orgel» utan »en hel, fulländad orkester», torde även för den på detta område obildade lekmannen klargöra, varför denna orgeltyp är dömd till en snar undergång, där den ännu existerar. Ericis harm över orkesterorgelns kulmination i biograforgeln är förklarlig. Så mycket större glädje visar han över att den s. k. orgelrörelsen fått så många förespråkare i vårt land.

Intressanta äro upplysningarna om Linköpings stifts äldsta orglar, Risinge 1412, Linköpings domkyrka 1523 och Söderköping på 1500-talet. Med glädje konstaterar han den rika förekomsten av orglar i detta stift redan på 1600-talet. Omkr. år 1770 hade stiftet 123 orglar i sina kyrkor. Mot denna uppgift ställer Erici Skarastiftets 19 trots nästan dubbelt så stort antal kyrkor.

I kronologisk följd redogöres för orgelförekomsten i stiftet från

1600-talets slut till våra dagar. 1700-talet betecknas såsom den verkliga storhetstiden inom svenskt orgelbyggeri med de båda orgelstäderna Stockholm — med Cahmanskolan — och Linköping — med Wistenius och hans efterföljare — i centrum. Av Johan Niclas Cahmans produktion återstår den ståtliga Österbom-fasaden i Linköpings domkyrka, nyligen restaurerad, och rester av ett par smärre verk. Inom stiftet avsatte dock Cahmanskolan, till vilka hörde den framstående Olof Schwan, ringa spår. — Jonas Wistenius, östgöte till börd, tillägnade sig under studier i utlandet något av den stil, som företrädde inom det Silbermannska orgelbyggeriet. En mängd, mestadels små verk, utgingo från hans verkstad, av vilka de i Västerviks S:ta Gertruds kyrka och i Skällvik torde vara de intressantaste och klangskönaste. Om Wistenius säger Erici, att han »var en mästare som intonatör, och klangen i hans orglar har i huvudsak den prägel, som angivits som karakteristisk för orgeln under orgelbyggeriets storhetstid, framförallt den ljusa, klara, sjungande principalklangen.» — Ändå större än Wistenius blev kanske hans lärjungar och efterföljare Lars Wahlberg och framför allt Pehr Schiörlin. Den sistnämnde har åter blivit aktuell genom den bekanta Gammalkilsorgeln, nyligen renoverad och rekonstruerad, ett av de största verken på landsbygden vid 1800-talets början, samt det lilla men sällsynt klangsköna verket i Ö. Skrukeby, byggt 1794. Det sistnämnda var för c:a 10 år sedan utdömt men räddades i sista stund, en icke alltför sällsynt företeelse. De båda sistnämnda verken torde numera vara bekanta för en större allmänhet genom radioframföranden på Dr. Ericis initiativ.

I början av 1800-talet upphörde stiftets eget skolade orgelbyggeri, och samtidigt skedde detsamma i Stockholm. Erici betecknar denna tid som en nedgångsperiod för yrkesorgelbyggeriet i hela landet. I och med mästarna P. Z. Strand och Gustaf Andersson svingade det sig dock för en tid upp till en ny höjd, men den orgelstil de införde var den romantiska med mörkare stämmor och vekare klanger. Endast ett fåtal verk i stiftet äro signerade av dem. — I stället uppträdde nu bygdeorgelbyggarna i större antal. Flera av dessa, som av sin samtid betecknades såsom »fus-kare», ha av Dr. Erici framdragits i ljuset. Det är säkert hans förtjänst, att många av deras alster icke endast i Linköpings stift utan på många andra håll i landet räddats undan förgängelsen. Såsom ett bevis för det goda hantverk, dessa orgelbyggare

presterade, nämner Erici, att ungefär hälften av från denna tid bevarade orglar äro byggda av bygdeorgelbyggare.

Centrum för detta bygdeorgelbyggeri blev norra Småland, där de båda främsta representanterna Nils Ahlstrand och Sven Nordström, levde och verkade. Om den förstnämnde mera nedan. Sven Nordström hör till de gestalter, som efter att ha varit så gott som okända nu tack vare Dr. Ericis forskningar blivit föremål för stor uppmärksamhet. Det är därför icke omotiverat, att han ägnar honom en stor del av sin uppsats. Och att Erici har särskild kärlek till hans verk kan icke förnekas. Av Nordströms ca 40 orglar, av vilka huvudparten byggdes inom Linköpings stift, finnas hälften bevarade och nästan alla i förvånande gott skick. Erici betecknar honom som ett geni och ser orsaken härtill åtminstone delvis i den omständigheten, att han inte fick tillfälle till fackmässig skolning hos någon berömd orgelbyggare utan fick utveckla sin starkt individualiserade begåvning i full frihet. Nordströms stil är en syntes mellan den klassiska och den gammalromantiska. Av hans produktion torde det vara tillräckligt att nämna verken i Hult, Täby, Målilla och V. Eneby, tillkomna 1841—1850.

Med Sven Nordström och dennes mindre betydande broder Eric upphörde definitivt det berömda Linköpingsorgelbyggeriet, »som i mer än 150 år på ett så utomordentligt sätt fyllt stiftets stora orgelbehov och som i sin slutenhet och sitt trogna vårdande av de klassiska orgelidealen saknar motstycke i hela vårt land.»

Tiden från 1860 är orkesterorgelns tid. Denna orgeltyp kom att behärska orgelbyggeriet ända fram till mitten av 1930-talet. Linköpings stift utgjorde intet undantag. Den nya orgeltypen kallar Erici den nyromantiska till skillnad från den gammalromantiska under 1800-talets första hälft. I Linköpings stift byggdes under perioden 1860—1935 ett 120-tal verk enligt de nya principerna.

För den nya orgelrörelsen röjdes här som annorstädes väg av Albert Schweitzer. Det första tecknet i stiftet på en ny anda kan skönjas i den år 1927 av A. Mårtensson i Lund byggda orgeln i Styrestads kyrka utanför Norrköping. Såsom »ett djärvt experiment i orgelrörelsens anda» insatte han en Rauschquint 2 chor. I och med tillkomsten av Orgelrådet 1934 vann orgelrörelsens stil alltmer insteg i stiftet. Den nya orgeltypen benämner Erici den nyklassiska. Han uttalar sin tillfredsställelse med orgelrörelsens idéer men anser den icke fullt färdig. Stämdispositionen är ofta god, men åtskilliga intonationsproblem återstå att lösa.

Erici uppdelar stiftets orglar i tre grupper: 1) Orkesterorgeln eller den nyromantiska, representerande tiden 1860—1935. Ännu är denna den största gruppen med 90 orglar eller 42 % av hela antalet. 2) Orgelrörelseorglarna eller de nyklassiska, 1935 till nuvarande tid, inalles ett 60-tal verk, men denna grupp är stadd i stark ökning. 3) De klassiska och de gammalromantiska orglarna, från tiden före 1860. Denna grupp har ett 60-tal verk, mer än i något annat stift. C:a 80 % äro alster av stiftets egna orgelbyggare.

Den sista gruppen betecknar Erici såsom vår f. n. dyrbaraste orgelskatt. Och åtminstone hälften av stiftets gamla orglar räknas till vårt lands allra främsta orgelklenoder, som på sistone tilldragit sig stor uppmärksamhet både från inhemska och utländska orgelexperter.

Det bör tilläggas, att Dr. Erici ägnar stort utrymme åt beskrivning av fasadarkitekturen och gör detta med stor sakkunskap. Ett mycket rikt bildmaterial illustrerar den synnerligen värdefulla artikeln.

Sven Nordströms andliga frände, smålänningen Nils Ahlstrand, ägnas en specialartikel i *Linköpings Stifts Julbok 1949*, »Något om V. Hargsorgeln och dess mästare, orgelnisten Nils Ahlstrand i N. Solberga.» Ahlstrand hörde till de oexaminerade orgelbyggare, som av den samtida expertisen betraktades såsom »fuskare» men som efterlämnat verk av bestående värde. Han var organist i N. Solberga och byggde ett 15-tal verk, alla med en man. och ped. och ett genomsnittligt stämantal av $9\frac{1}{2}$ stämman. Enligt Erici förenade han i sitt orgelbyggeri den äldre klassiska stilen (bl. a. representerad av Wistenius) med den gammalromantiska, alldeles som Nordström, dock med tydligare övervikt för den klassiska än hos denne, vilket visar sig såväl i stämval som intonation, särskilt principalintonationen. Bekant är måhända det $8\frac{1}{2}$ stämmiga verket, byggt år 1823 för Järnsnäs kyrka i Växiö stift, numera i Bäckaby kyrka i Jönköpings stadspark. Hans största och bästa verk är orgeln i V. Hargs kyrka i Linköpings stift. Den är på 18 stämmor, 10 i manualen och 8 i pedalen.

Erici talar om den andaktsmättade klangen i Ahlstrands orglar och söker orsaken härtill bl. a. i hans starka religiositet. Han var en gammaldags kärnkristen och trogen bibelläsare. Osjälvisk, nitisk och plikttrogen framstår han i Ericis skildring som en man som arbetade mera av »kärlek till konsten än för egen vinning». Man frestas att härtill lägga, att den man, som dragit fram dessa

gamla mästare i dagens ljus och gjort dem bekanta för en större allmänhet, också arbetat av kärlek till konsten men ej för egen vinning.

Ett komplement till redan nämnda redogörelser för orgelbeståndet i Linköpings stift återfinnes i *Hällestadstidningen*, julen 1949, en mindre julpublikation, utgiven av Hällestads kyrkobrödrakår. Här redogör Erici för den f. n. obrukbara orgeln i Folkströms kapell i Hällestad, uppfört i mitten av 1800-talet. Orgeln har 8 stämmor, icke alla identifierade. Erici anser, att den torde härstamma från 1700-talets början. Dess upphovsman kan vara, säger han, Carl Hindersson i Ö. Harg, identisk med Carl Björling i Kristberg, byggare till den gamla orgeln i Vånga kyrka. Denne Hindersson-Björling avled 1743. Erici anser, att Folkströmsorgeln kanske är stiftets äldsta bevarade kyrkorgel, kanske det enda bevarade alstret i hela landet av vårt första inhemska, om ock enkla och amatörbetonade orgelbyggeri. Detta intressanta verk kommer att inom en snar framtid konserveras och torde bli föremål för mycken uppmärksamhet i fackkretsar.

En utomordentligt fascinerande läsning erbjuder artikeln »Johannes Magnusson i Nässja» i *Växjö Stifts Hembygdskalender 1949*. Den handlar om mästaren till Bäckeboorgeln i Småland, Johannes Magnusson (1804—75), bonden, som målade altartavlor i Hörbergstil, byggde »fortepianos», speldosor och »psalmpositiv» (ett, på vilket man kunde veva fram 257 psalmmelodier), läste Shakespeare och Tegnér och älskade Bach! Men först och sist var han orgelbyggare. Verkstaden hade han på sin gård Nässja i Lemnhults socken. Han representerade samma stilart som Ahlstrand och Nordström, syntesen av klassisk och gammalromantisk. På 26 år (1846—72) byggde han 23 verk med ett genomsnittligt stämantal av 12 stämmor.

Den mest välskrivna av alla Ericis artiklar, som här äro föremål för omnämnande, torde vara den i *Lunds Stifts Julbok 1949*. Den är betitlad »En orgelklenod i en skånsk ödekyrka. (Några blad ur Lunds stifts äldre orgelhistoria.)»

Utomordentligt intressanta upplysningar lämnas om Lunds stifts orgelhistoria fr. o. m. 1300-talet, från vilken tid landets äldsta orgeluppgift, gällande Lunds domkyrka, stammar. Det danska orgelbyggeriet synes under medeltiden och reformationstidens första århundraden ha varit avsevärt mera utvecklat än det svenska. Exempel härpå äro Genarpsorgeln, tidigare i Malmö S:t Petri

kyrka, numera i Malmö museum, det 24-stämmiga verket i Hälsingborgs Maria-kyrka från 1600-talets början, orgeln i Kristianstads Trefaldighetskyrka med den ståtliga barockfasaden, kanske den vackraste i vårt land, bevarad. Ända till 1600-talets slut hade dock Lundastiftet ett jämförelsevis ringa antal orglar i förhållande till landet i övrigt.

1700-talet blev här som annorstädes det svenska orgelbyggeriets storhetstid. Stockholms- och Linköpingsskolans mästare anlätades i mycket ringa utsträckning. Däremot byggdes åtskilliga verk av skånska bygdeorgelbyggare. Endast ett inhemskt verk finnes bevarat i stiftet från denna tid, det lilla 5-stämmiga verket från år 1769 i Falsterbo kyrka. Jonas Ekengrens arbeten i Båstad och Börringe räknar Erics till landets klangskönaste.

Av intresse äro anteckningarna om P. Z. Strands 61-stämmiga verk i Lunds domkyrka. Hans medhjälpare i detta arbete var norrlänningen Per Lund, född 1735. Han gick i lära hos P. Z. Strands fader Per Strand i Stockholm. Efter domkyrkoorgelns avslutande slog han sig ned i Lund som »snickare och orgelbyggare». Han byggde 10, mest små verk, av vilka 9 i Lunds stift. Ett utsökt prov på Lunds arbete är Maglarpsorgeln, byggd 1842. Erics framhåller, att Lund här avviker från den rådande romantiska stilen och mera återgår till de klassiska idealen. Han är en sannskyldig mästare, knappt stående den berömde Strand efter, i vissa avseenden honom t. o. m. överlägsen, och hans verk i Maglarp är »en av de sista manifestationerna — och en strålande sådan — av den klassiska orgelandan, innan orgelns förnedringstid bröt in över vårt land efter 1800-talets mitt.» Erics uttalar en önskan, att orgeln snart måtte kunna tagas i bruk, när Maglarps gamla kyrka åter blivit iståndsatt för gudstjänstbruk.

Icke utan förundran noterar man, att Erics endast genom att avlyssna principklangen i orgeln i Harakers kyrka i Västmanland kunde konstatera, att dess upphovsman var Lund och icke Strand, som man förut trott, ett antagande som sedan kunde verifieras genom arkivforskning. Utan tvekan imponeras man av en sådan lyhördhet för intonationen och anar något av hemligheten bakom Erics brinnande intresse och håg för orgelforskning, hans utomordentliga känsla för den äkta kyrkliga orgelklangen.

De här ovan nämnda artiklarna av Dr. Erics äro väl inspirerade av tidigare forskningar. Att mera torde vara att vänta av hans flitiga penna framgår av en artikel i tidningen *Gotlänningen* av den

1 juli 1949 med redogörelse för den inventering av Visbystiftets orglar, som Erici sommaren 1949 företog tillsammans med musikdirektör Valdemar Söderholm, Stockholm. C:a 80 kyrkor besöktes. Det största antalet orglar befanns vara från 1800-talet och början av 1900-talet, endast ett mindre antal från äldre tider. En del fynd gjordes dock. Däribland orgeln i Lau, egentligen huvudmanualen av den 34-stämmiga år 1774 för Visby domkyrka byggda orgeln på 3 man. och ped. Värda att räddas undan förstörelsen anser Dr. Erici vidare orglarna i Bunge, Lärbro, Bro, Västergarn och Hamra vara.

Det kan icke förnekas, att Sveriges kyrka, ja hela den svenska kulturvärlden står i utomordentligt stor tacksamhetskund till Dr. Erici för hans brinnande intresse för landets äldre orgelbestånd, ett intresse som förvisso icke endast betingas av museala synpunkter utan av stor kärlek till kyrkan och dess gudstjänstliv. Större ändå blir känslan av tacksamhet inför hans direkta positiva insatser till bevarande av värdefulla verk, som utan hans ingripande säkert hade skattat åt förgängelsen, ett arbete som icke utförts utan mycken möda och stora uppoffringar men som ock måste ha berett honom stor glädje.

O. Agrell,

Ny kyrkomusik.

Nykomponerad kyrkomusik och nya utgåvor av gammal sådan lämnar notpressarna i en jämn ström. Ibland för strömmen med sig förnämliga ting, som på ett angenämt sätt bryter av från allt det som faktiskt följer med av bara farten. (Se nedan i samband med H. Rosenbergs nya körkompositioner!) I en anmälan synes det mig vara mest objektivt att behandla numren efter komponisternas alfabetiska ordningsföljd.

Körmusik: Verner Ahlbergs melodi till Sv. ps. 447 »Bliv kvar hos mig» har utkommit i en trestämmig sättning av tonsättaren själv. Den torde vara lämplig för mindre körer att sjunga vid jordfästningar. »Låt oss fröjdas, glädligt sjunga» har behandlats av Birger Anrep-Nordin och har melodien i 3-takt efter 1697 års

koralbok. Sättningen bör kunna klinga bra, även om man gärna ville diskutera vissa kadensbehandlingar. — Gottfrid Berg är numera ett tillförlitligt märke, särskilt vad det gäller körmusik. »Herrens stad har fasta grunder» bjuder inte på någonting anmärkningsvärt, men är ett mycket användbart stycke utmärkt körmusik för söndagar i allmänhet. — Georg Edmund har gjort två koralsättningar: »Gläd dig du Kristi brud», som kan tagas emot med glädje och »Nu stige jublets ton», av vilken vi dock tidigare har gott om utmärkta sättningar. — En »Aftonpsalm» från Dalarna har upptecknats och arrangerats av Olof Gudmundsson. — Det lär finnas krafter i Finland som ivrigt arbetar för kyrkomusikalisk förnyelse. Så vitt jag kan förstå har man dock stora hinder att övervinna, men man får önska de positiva krafterna ut hållighet och nya, vida utblickar, som stimulerar till fortsatt arbete. Ett nytt körverk av Armas Maasalo föreligger på Nord. Musikförlaget: »Psalm 107 för bl. kör och ackompanjemang (orgel el. piano). Det är avsiktligt målerisk musik, och tonsättaren använder välkända och något slitna manér för att åstadkomma önskade affekter av såväl vilshenhet, hunger och törst som frälsningsvisshet och tacksägelse. Verket avslutas med en koral (mel. sv. ps. 395), som även förekommer som c. f. inuti stycket. — »O Herre Jesus» och »Snart ibland de helga släkten» äro två nyutgivna motetter av Christian Nilsson. Av Albert Runbäck ha vi fått »Av himlens höjd» för 3-stämmig damkör och »Det brinner en stjärna» för 4-st. bl. kör, vilka båda i stilistiskt hänseende ansluter sig till tonsättarens tidigare produktion. »Av himlens höjd» rekommenderas gärna till dam- och barnkörer. — Därmed äro vi framme vid något som måste betraktas som en händelse i vårt kyrkomusikaliska liv: nestorn bland våra inhemska komponister överhuvudtaget, Hilding Rosenberg, har begåvat oss med fyra körkompositioner för kyrkligt bruk. Att en komponist med en så betydande musikalisk och andlig resning, (den kanske kunnigaste bland våra tonsättare), ägnar kyrkomusiken intresse, är värt att hälsas med stor glädje, och det är att hoppas att kyrkans musiker tacksamt tager emot gåvan, studerar den, och låter den bliva till musikalisk förnyelse. Rosenberg har tidigare visat att Bibeln utgör en stor inspirationskälla för honom. De nya körverken äro även de komponerade över bibliska texter (från Psaltaren och Jesaja) och ha följande namn: »Herren, min Gud, gör mitt mörker ljus», »Se, såsom en handsbredd», »Se, Gud är min frälsning» och »Om

I vänden om och ären stilla». Detta är värdefull musik, som ej är tillverkad i några av de stereotypa mallar, från vilka så mycket av vår nyskrivna kyrkomusik härrör sig. Kompositionerna äro fyllda av en inåtvänd religiös mysticism och äro till anläggningen övervägande polyfona. Körer rekommenderas att börja med de båda förstnämnda verken, vilkas tekniska svårigheter bör vara överkomliga för någorlunda ambitiösa körer med kunniga ledare. — En utmärkt liten motett av Vald. Söderholm är också nyutkommen. Den heter »Non nobis, Domine» och visar komponistens förmåga att omsmälta de lärdomar han inhämtat genom studier av gammal vokalpolyfoni. — Gunnar Thyrestam är en flitig man i kyrkomusikens tjänst. Tre nya motetter av hans hand har utkommit: »Påskhymn», »Bebådelsehymn» samt »O, Jesu Krist, dig till oss vänd». Särskilt »Påskhymn» anbefalles. Bebådelsehymnens inledningsackord äro exakt de samma som de som inleder variationssatsen i Dag Wiréns andra stråkkvartett, vilket naturligtvis inte på något vis har med värdebedömningen av Thyrestams komposition att göra. — Ivar Widén har satt musik till en text av biskop Brynolf: Supplicamus Jesu bone. — Tre dalakoraler, »Den signade dag», »I himmelen», och »Det dukas i himlarnas rike» har utgivits av David Wikander. — Utgivningen av samtliga ovan anmälda körkompositioner, utom Gudmundssons och Vikanders dalakoraler, har ombesörjts av Nord. Musikförlaget. För Dalakoralernas utgivning svarar Diakonistyrelsen. —

Ett nytt musikaliskt förslag i den, på sina håll, livligt debatterade introitusfrågan har utarbetats av Albert Runbäck: »Introitus för unison kör med orgel». (N. M.) Melodier finns till de stora kyrkliga högtidsdagarna och materialet är hämtat från den gammalkyrkliga tidegården, från 1914 års Missale och Vesperale samt från utgivarens egen produktion. Samlingen röjer självfallet utgivarens fina sinne för värdig liturgi och samlingen torde kunna tjänstgöra som ett slags praktisk »Einführung» i den *mera önskvärda* rena gregorianiken, som väl i alla fall även av utgivaren anses vara den riktigaste och skönaste liturgiska musik vi äger. Av körmusik skall här även omnämnas några utgivningar av äldre musik: Ett körpartitur, redigerat av Ingvar Sahlin, till kantaten »Hell morgonstjärna» (»Wie schön leuchtet») och en kör, »Vi tacka dig, Gud» ur kantat nr 29, båda av J. S. Bach. Det är gott och väl att sådana körpartitur utgivas, men en fråga som många kyrkomusiker i stor villrådighet ställer sig är denna: »hur skall

jag få tag på orkestermaterialet?» Det borde göras någonting även för detta. Slutligen anmäles en körsättning av Mich. Praetorius: »Uppfaren är vår Herre Krist».

På Diakonistyrelsen har utkommit några solosånger av Torbj. Wikmark »Gud låter sina trogna här» (lämpl. för jordfästning), samt »Bön» och »Bröllopspsalm» (för vigslar). Den kyrkliga solosången är en svår genre, mycket svår!

Ny orgelmusik: Meditationer över en dalakoral av Anders Bond (Gehrmans), en romantisk koralfantasi över dalaversionen av »Den signade dag», musikaliskt gjort; en orgelkoral över samma melodi av Oskar Lindberg (N. M.); Fantasi över »Härlig är jorden» av Daniel Olsson (Gehrmans) och slutligen en modernt orienterad sonatin för orgel av Vald. Söderholm. Sonatinen har två korta och musikantiska allegrosatser åtskilda av ett stillsamt interludium på tre rader.

Lars Edlund.

En Skarahandbok.

Hilding Johansson: Hemsjömanualen. En liturgihistorisk studie. Lund 1950. Samlingar och studier till svenska kyrkans historia utg. av Hilding Pleijel, Lund, 24. Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag. Pris kr. 10:—.

Uppgiften att utgiva de medeltida liturgiska dokumenten är för den liturgiska forskningen synnerligen angelägen. Bristen på editioner försvårar i hög grad möjligheten att få grepp om den medeltida liturgiens utveckling.

Det är icke mycket som åtgjorts för att utge de talrika liturgiska dokumenten från svensk medeltid. På en punkt äro vi emellertid ganska lyckligt lottade nämligen beträffande våra vid medeltidens slut tryckta handböcker. År 1894 utgav J. A. Cederberg det 1522 tryckta *Manuale seu exequiale secundum ritum ac consuetudinem alme ecclesie Aboensis*. Professorn i kyrkorätt vid univer-

sitetet i Paderborn Joseph Freisen ägnade vid sekelskiftet först sitt intresse åt studiet av danska handböcker men fortsatte sedan med de svenska och utgav 1904 *Manuale lincopense 1525*, *Actus sacerdotales breviarii scarensis 1498* och *Manuale lincopense 1525*. Slutligen har Isak Collijn 1918 utgivit ett rekonstruerat exemplar av *Manuale upsalense 1487*.

Det finns emellertid också ett handskrivet material till den svenska handbokstraditionens historia. Toni Schmid har i *Ephemerides liturgicæ 1944* utgivit fyra vigselritual, som finnas på pergamentblad i Kammararkivet. Genom artikeln *Pastoratets äldsta bok i Hälsning till Alingsås pastorat 1946* fäste komminister Karl Linell uppmärksamheten på en i Skara stifts- och landsbibliotek befintlig handskreven medeltida handbok. Denna har nu av teol. lic. Hilding Johansson utgivits och kommenterats. Handskriften är av pergament i kvartformat med 34 blad. Den är defekt på tre ställen. Handboken innehåller *exorcismus salis et aque* i fragmentariskt skick, *ordo ad baptismum*, *ordo ad sponsalia* i fragmentariskt skick, *commendationes animarum* i fragmentariskt skick, *ordo sepulture*, *in purificatione beate uirginis benedictiones super candelas*, *benedictio cinerum*, *benedictio palmarum* och *benedictio super incensum* (påskaftonens benediktationer).

Handboken har enligt egen uppgift tillhört Hemsjö kyrka, annex till Alingsås. Hilding Johansson visar, att handboken på alla väsentliga punkter överensstämmer med skaratraditionen sådan den framträder i *actus sacerdotales* i det tryckta skarabreviarier. Med hjälp av allhelgonalitanian i *benedictio fontis* daterar han efter en elegant genomförd undersökning handboken till omkring 1400. Den representerar alltså skarensisk handbokstradition 100 år före de i breviariet tryckta formulären.

Editionen av handbokens text är omsorgsfullt gjord, och endast smärre anmärkningar mot texten kunna göras. Felande partier i handboken ha supplerats från *actus sacerdotales*, ett tillvägagångssätt, som kan diskuteras, då det ändå ligger 100 år mellan de båda dokumenten. Till editionen har Johansson fogat ett register över i handboken citerade eller antydda bibelställen, samt ett register över till handboken hörande liturgiska former. Slutligen har han också uppgjort en förteckning över tryckta manualen fram till år 1530. Johanssons arbete är därför synnerligen användbart för den fortsatta forskningen. Givetvis kunna anmärkningar göras på olika punkter i författarens framställning, men rec. har icke sett som

sin uppgift att här gå in på någon detaljgranskning, utan har bara velat för denna tidskrifts läsare presentera detta i hög grad nyttiga arbete.

Författaren har strängt begränsat sin uppgift till att utge och kommentera denna handbok. Detta hindrar icke, att han ofta tangerar de större problemen om den svenska handbokstraditionen överhuvud. Med de förarbeten som nu gjorts skulle det vara möjligt att gripa sig an denna stora uppgift. Svårigheten ligger här i att få ett fast grepp om det utländska materialet. Utländska arkivstudier bli nödvändiga.

Bengt Strömberg

Recensionier.

Från Finland.

Vid Abodomens fot 1924—1949. Festskrift utgiven av Teologiska fakulteten vid Åbo Akademi. Helsingfors 1949. 244 s. (Lutherska Litteraturstiftelsens svenska publikationer nr 5.)

Den 1 oktober förra året kunde Åbo teologiska fakultet, den enda rent svenskspråkiga utanför vårt lands gränser, fira sitt 25 års-jubileum. I anledning härav har akademien utgivit en festskrift med titeln: *Vid Abodomens fot*.

Man tar med stort intresse del av den. Den belyser det intensiva intresse för det teologiska forskningsarbetet i den unga fakulteten och dess önskan om fast förankring i det svenska stiftet inom Finlands kyrka. Det nu

flydda kvartsseklet har varit fyllt av oro och prövningar för Finland. Detta avspeglar sig också i fakultetens historia. Men inga svårigheter ha förmått nedslå deras mod som stått i ledningen för akademien.

Det förhållandevis stora antalet lärare, som varit knutna till fakulteten, har sin orsak i de många rikssvenska teologer, som under några år inträtt som lärare och det avspeglar sig i festskriften. Denna innehåller bidrag av icke mindre än 17 forskare, som äro eller varit knutna vid akademien.

Festskriften ger en svensk läsare kännedom om vad som skett och sker inom det svenska språkområdet i Finland och samtidigt en intressant inblick i dagsaktuella teologiska spörsmål. Här är icke plats för ett omfat-

tande referat, men några av uppsatserna böra dock påpekas.

I sin uppsats »Nya testamentet och vår tid» behandlar fakultetens nuvarande dekanus, prof. Rafael Gyllenberg kravet på »avmytologisering» av Nya Testamentets budskap, som Rudolf Byltmann rest, ett krav som på sina håll väckt stor uppmärksamhet framför allt i tysk och dansk teologisk debatt. Gyllenberg hävdar att evangeliet icke kan lösgöras från sin tids världsbild utan att åtminstone något av dess innehåll går förlorat. Skriften har en reglerande funktion, Den aktuella förkunnelsen måste stå i levande kontakt med det urkristna budskapet, »Ordet», och å andra sidan måste förkunnaren utgå från den faktiska situationen.

Dessa tankar tangeras och behandlas från olika utgångspunkter också av Ragnar Bring i uppsatsen »Kristendomens gestaltvandlingar» och av Hjalmar Lindroth i en mycket klargörande uppsats »Kyrkotanken». Den senare understryker huru den kristna tron är fast förankrad i historien genom bundenheten vid Jesus Kristus. Tron kan därför fångas varken genom avmytologisering eller uppmytologisering.

I sin uppsats »Förkunnelsen och den senaste teologiska utvecklingen» behandlar Akademiens rektor, prof. G. O. Rosenqvist frågan om huru den aktuella predikan skall bereda vägen för evangeliet till en modern människa. Kristendomen är aldrig blott historia. Kristusfrågan är en ständigt ny och aktuell fråga.

Dessa rader vill blott göra läsaren uppmärksam på detta värdefulla bidrag i den teologiska debatten, som omfattar praktiskt taget teologiens alla discipliner.

A. A.

Från Tyskland.

J. A. Jungmann: *Missarum Sollemnium. Eine genetische Erklärung der römischen Messe. 2 band 608, 620 sidor. 2:a uppl. Wien 1949. Herders Verlag.*

År 1939 upphävde nazisterna teologiska fakulteten i Innsbruck och därmed blev professorn i pastoralteologi, J. A. Jungmann ledig från sitt lärarearbete. Att han icke blev sysslolös visar det stora arbete om inalles mer än 1200 sidor över den romerska mässan, som han utgav år 1948 och som fick en sådan strykande åtgång att en ny upplaga omedelbart måste framställas.

Det är en utomordentlig prestation, som han därmed utfört. Det stora material på de många forskningsfält, gränsande till liturgiken, som förts i dagen under de sista årtiondena, ha här sammanfattats av honom till en översiktlig och klar framställning av mässan.

I stora drag föres skildringen fram först av mässliturgiens historia från skärtorsdagen till nutiden. Icke minst tacksam känner man sig för att så brett utrymme lämnats åt berättelsen om utvecklingen under de senaste decennierna. I en andra del klarlägges utvecklingen ur den kyrkliga gemenskapens synpunkt: från den biskopsledda festen i församlingen till privatmässan utan församling, och ur församlingens synpunkt: huru den varit delaktig i mässfinandet. Här förekommer också en intressant framställning av den romerska uppfattningen av mässan, huru det kultiska mässoffret skiljer sig från Golgataoffret, och huru det kultiska offret uppkallar församlinegens aktiva krafter till medverkan.

Framställningens senare del utgör en bred skildring av mässans olika

delar och moment i dess rituella förlopp.

Detta författarens stora verk är väl förtjänt uppmärksamhet på protestantiskt håll genom den stora myckenhet av fakta och synpunkter som här samlats.

A. A.

Från Island.

Tidasöngur íslenzkur. Aftansöngur.

Tidegårdens kraft att förnya sig känna vi väl till. Upplagorna ha blivit många och tideböckerna ha icke legat obrukade. Samma företeelse om ock i mindre skala har mött i övriga nordiska länder. Så har i Finland några tideböner utgivits särskilt både på svenska och finska, i Norge utkommo Tideböner för en vecka genom Agnar Sandvik 1948, i Danmark utgavs hela psaltaren för tidegårdsbruk ånyo 1949, i dagarna har det första häftet av den isländska tidegården kommit.

Utgivaren är den även i Sverige kände Síra Sigurdur Pálsson, som nedlagt ett intresserat, sakkunnigt och självständigt arbete på brevariets förnyelse. Detta första häfte omfattar aftonsångerna för en vecka. I uppbyggnaden har Síra Sigurdur följt det traditionella och svenska schemat. Psalmernas antal är tre, icke som i de medeltida fem eller fyra (brev. monast.), text, hymn Magnificat etc. komma i vanlig ordning. Några smärre avvikelser från den svenska utgestaltningen av idag kunna dock noteras. Till ingång börjar med V. Herre bliv när oss R. Ty det lider mot aftonen och dagen är förliden; några korta växelböner (preces) finnas även före kollektbönen.

Psalmvalet är emellertid icke vårt svenska, utan utgivaren anknyter närmare till den gamla traditionen och

utväljer bland de kända vesperpsalmerna lämpliga psalmer, som stundom komma på sin traditionella dag, så på söndagen Ps. 111—113. Antifonerna äro i regel tagna från psalmen; till Magnificat finnes en enda antifon.

Valet av hymner har icke berett större svårighet. Den gamla vesper-serien för de sex första veckodagarna Lucis creator optime, Immense coeli conditor, Telluris ingens conditor, Coeli deus sanctissime. Magnae deus potentiae, Plasmator hominis deus, funnos översatta redan i Biskop Gudbrandur Þorlákssons psalmbok tryckt i Hólar i Hjallta Dal 1589. Dessa gamla översättningar ha med vissa vanligen obetydliga förändringar kunnat upptagas i den nya tidegården. Det samma gäller om hymnen för lördagens aftonsång O þu þrefalda eining blið (O lux beata Trinitas), som i anslutning till många medeltida traditioner här fått sin plats. Den isländska tidegårdsförnyelsen visar sig vara av den nationella traditionen på ett sållsynt sätt gynnad och den kan åtminstone till stor del undvika de problem som mest av alla ansätter oss t. ex. i Sverige, svårigheten att finna lämpliga hymner.

Det är svårare att yttra sig om den musikaliska sidan, då inga noter äro tryckta. Isländska synes dock i hög grad lämpa sig för gregoriansk sång. De i regel korta orden utan invecklade accentförhållanden, de många obetonade ändelserna i förening med vokalrikedomen torde bidraga till den isländska koralens särskilda skönhet.

Vi ha all anledning att hoppas att dessa tideböner skola bli flitigt brukade till gagn för församlingens och den enskildes böneliv och till gudsordets levandegörande. Vi hoppas på lika god fortsättning.

Eric Segelberg.

Kyrkosångens Vänner.

Centralkommittén.

KSV:s centralkommitté har hållit årssammanträde i Stockholm den 9 jan. under Biskop Auléns ordförandeskap.

Bland ärenden som behandlats må nämnas, att ansvarsfrihet beviljats för 1948 års räkenskaper,

att en anhållan skulle utgå till resp. domkapitel om en apell till församlingarna att regelbundet låta fackman stämma och tillse orgelverken,

att i samband med kyrkosångshögtiden i Upsala 23 okt. en KSV:s orgeldag skulle helt ägnas åt orgelfrågan samt att vid kyrkosångshögtiden

i Lund en programpunkt om möjligt borde upptaga liturgiska frågor,

att uppmana resp. kretsars ombud i centralkommittén att i hemstiften verka för att de gamla introitusmelodierna bleve kända i församlingarna,

att omvälja den sittande styrelsen, bestående av hrr. G. Aulén, ordf. A. Nygren, v. ordf., G. Grefberg, sekr. och bibliotekarie, Karl G. Gustafsson, kassör samt H. Weman och W. Ahlén.

Stockholm i februari 1950.

Gabriel Grefberg.

sekr.

KSV:s centralkommittés räkenskaper för år 1949 upptaga i sammandrag följande poster:

Inkomster:

Behållning vid årets början	1,904:29
Kyrkomusikens historia (utdeln. fr. Diak.styr:s förl.)	214:50
Arsavgifter från åtta stiftskretsar	400:—
Bankränta under året	30:58
Summa kronor	2,549:37

Utgifter:

Sekreterarearvode	100:—
Anslag till tidskr. Svenskt Gudstjänstliv	250:—
Sammanträden, porton, tel., m. m.	351:—
Behållning till år 1950 (därav de C.-A. Mobergska medlen 737, 74)	1,848:37
Summa kronor	2,549:37

Gökhem 31 december 1949.

Karl G. Gustafsson,
kassaförvaltare.

Tablå över Kyrkosångens Vänners Lotterimedelskassas räkenskaper för 1949.

Inkomster:

Behållning vid årets början	656:64
Lotterimedelsanslag	500:—
Bankränta under året	5:90
Summa kronor	1,162:54

Utgifter:

Behållning till år 1950	1,162:54
Summa kronor	1,162:54

Gökhem 31 december 1949.

Karl G. Gustafsson,
kassaförvaltare.

Linköpings stiftskrets Styrelsen har utgjorts av följande personer: Biskopen, teol. d:r Torsten Ysander ordf., kyrkoherden Arthur Adell vice ordf., komminister Olof Agrell repr. i Centralkommittén, kantor Henning Novik sekr. och kassör, samt kontraktsprosten Arvid Nordin och musikdirektör Lars Edlund — den sistnämnde nyvald på årsmötet. Styrelsen har sammanträtt den 29 mars.

Årsmöte hölls den 27 maj i Linköping, varvid nya stadgar för kretsens verksamhet fastställdes. Efter årsmötet hölls en musikstund för deltagarna i Ö. Skrukeby kyrka under medverkan av d:r Ericsi, musikdirektör Edlund och sångare från Söderköping under kyrkoherde Adells ledning. Under återresan gjordes uppehåll i Törnevalla, där församlingens nyrestaureerade kyrkorgel högtidligen invigdes samt demonstrerades.

Den 16 maj anordnades en kyrko-

dag i Söderköping, varvid värden av kyrkliga textilier behandlades.

Till tre deltagare i Laurentius Petri-sällskapets studiekonvent i Växjö har utdelats stipendier med sammanlagt 300 kronor. På grund av mellankommande förhinder ha planerade kyrkomusikaliska kurser måst uppskjutas t. v.

Kassan har under året tillförts ett anslag på 300 kronor till täckande av kostnader för kyrkomusikaliska kursen i Vårdnäs hösten 1948.

I kollektmedel har kretsen under året bekommit kronor 903:03. Ur kretsens kassa har anslag beviljats för prenumeration å 25 exemplar av tidskriften »Svenskt Gudstjänstliv» till intresserade präster och kyrkomusiker inom stiftet.

Sturefors den 31 december 1949.

Henning Novik,
sekr.

Nordiska nämnden för tidegärd.

På grund av mellankommande hinder uppskjutes det till Åbo planerade sammanträdet med nämnden till nästa år.

I stället beredas nämndens ledamöter tillfälle att sammanträda vid Laurentius Petri Sällskapets ovannämnda sommarkonvent torsdagen den 27 juli.

Ordf.

Laurentius Petri Sällskapet

kallar härmed sina medlemmar till

ÅRSMÖTE

i Danderyds kyrka *lördagen den 29 juli 1950 kl. 18.*

Årsmötet inledes med vesper och musikstund. Föredrag av Docent Teol. Dr. Harald Riesénfeld, Uppsala: Nytestamentligt gudstjänstliv.

Styrelsen.

Sällskapets årliga

SOMMARKONVENT

är likaledes förlagt till *Danderyd den 25—30 juli 1950* med början den 25 kl. 17 med vesper och övning i kyrkan och därefter samkväm samt completorium.

Under sommarkonventet, som följer den hävdvunna ordningen och upptager gudstjänster, bibelstudier, samtal och övningar i gregoriansk sång och a cappella sång, medverka:

kontraktsposten Teol. Dr. A. O. T. Hellerström, Danderyd, kyrkoherde A. Adell, Söderköping, domkyrkosysselman Pehr Edwall,

Växjö, kyrkoadjunkterna E. Palmer, Stockholm och Lars Lindhagen, Danderyd,

organisten, Mag. phil. Finn Viderö, Köpenhamn, domkyrkoorganist Gotthard Arnér, Växjö och musikdirektörerna Rut Ericsson, Danderyd och Eric Ericsson, Stockholm.

Fredagen inledes med högmässa i Täby kyrka. Konventet avslutas med vesper i Seglora kyrka och samkväm på Skansen.

Konventet står avgiftsfritt öppet för alla av sällskapets arbete intresserade.

Alla deltagare anmodas medföra Det svenska antifonalet I (nyutkommet) och Antifonale för kyrkmässa, Mässbok I och bibel.

Pris för logi: 5 kr. per person och natt för delat rum å semesterhemmet Borgen. Rum i privatfamilj, varvid sänglinne måste medföras, pris c:a 4 kr.

Pris för frukost: 1:50 kr och för middag 3 kr.

Då endast ett begränsat antal rum stå till förfogande anmodas en var, som så kan, att själv ordna sitt logi. Från Stockholm avgå täta bussförbindelser direkt till Danderyds kyrka med utgångspunkt från Jarlapan.

Anmälan göres till Danderyds pastorsexpedition senast den 15 juli.

Revisionsberättelse.

Sammandrag av Laurentius Petri Sällskapets räkenskaper 1/7—31/12 1949.

Utgifter:

<i>Inkomster:</i>	
Behållning 1/7 1949	1,972:36
Medlemsavgifter	310:—
Kollekt vid Växjökonventet 1949	161:35
Bidrag från Växjö stifts org. o. kantorsförening...	50:—
Redovisning från Gleerups förlag	22:53
Summa kronor	2,516:24

Växjökonventet 1949	833:65
Pren. på Sv. Gudstjänstliv	100:—
Behållning 31/12 1949	1,582:59
Summa kronor	2,516:24

Förestående räkenskaper äro av oss granskade och befunna utan anmärkning, varför vi tillstyrka full och tacksam ansvarsfrihet.

Veinge och Harplinge 4 mars 1950.

Scen Ljung. Reinhold Andersson.

**Doktors-
avhandlingar**

tryckas perfekt å

**Skånska
Centraltryckeriet**

Grönegatan 14

Lund. Tel. **10275**

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

GÖTEBORG V.

Tel. 29 12 60

Nu åter tillgänglig

C. S. LEWIS

**FRÅN HELVETETS
BREVSKOLA**

5:60

Gleerups

**SJUNGEN NU
ALLA**

Sånger för blandad kör
att sjungas vid samkväm och sångfester

*Utvalda av
Sveriges Kyrkosångsförbund*

Sammanlagt 40 sånger

Pris kr. 2:75

I bok- och musikhandeln

Regeringsg. 35 - Stockholm - Tel. 231115

NYHET

KYRKVÄGEN

Korta ord om kyrkans budskap

av

Ingvar Hector

3:25

Gleerups

BETYDANDE NYHET

Det Svenska Antifonalet I

**ANTIFONALE
TILL VECKANS TIDEBÖNER**Utgivet av *Arthur Adell* och *Knut Peters*

Här meddelas för första gången fullständig musik
till veckans tideböner

Antifonalet innehåller all text ur veckans tideböner

Häft kr 21:— klotb kr 25:—

A. Mårtenssons Orgelfabrik AB

tel. 111 19

L u n d

tel. 111 19

Orgelbyggen för kyrkor, kapell och samlings-salar i gediget
utförande. Allt inom orgelbranschen tillverkas på egna
verkstäder av i yrket välskolad personal.